

Grecsó Krisztián

Törzsasztal
József
Attila-díjas
költő, író

1976. május 18-án született Szegváron. A csongrádi Batsányi János Gimnáziumban érettségizett. A békéscsabai Kőrösi Csoma Sándor Főiskola után a szegedi József Attila Tudományegyetem magyar szakán diplomázott. 1997-től 2006-ig a Bárka szerkesztője, 2007 és 2009 között a Nők Lapja vezető szerkesztője, 2006-tól 2009-ig a Szépirók Társaságának alelnöke. 2009-től az Élet és Irodalom szerkesztője. Jelenleg Budapesten él.

Fontosabb művei: Pletykaanyu (elbeszélések, 2001, Jelenkor, 2006, Magvető Könyvkiadó), Isten hozott (regény, 2005, Magvető Könyvkiadó), Hasutasok (forgatókönyv, 2006, Szőke András filmje, Hunnia), Tánciskola (regény, 2008, Magvető Könyvkiadó), Cigányok (dráma, 2010, Katona József Színház, rendezte: Máté Gábor), Mellettem elférsz (regény, 2011, Magvető Könyvkiadó), Megyek utánad (regény, 2014, Magvető Könyvkiadó), Jelmezbál. Egy családragény mozaikjai (2016, Magvető Könyvkiadó), Harminc év napsütés (novellák, 2017, Magvető Könyvkiadó).

Fontosabb díjai: Gérecz Attila-díj (1996, az év legjobb első könyve díj), Móricz Zsigmond-ösztöndíj (1999), Déry Tibor-díj (2004), József Attila-díj (2006), AEGON művészeti díj (2012).

GRECSÓ KRISZTIÁN

Az emlékezésnek fontos része a felejtés

Kőrössi P. József (■): Szép estét mindenkinek. El sem tudom mondani, milyen boldog vagyok, hogy ilyen sokan vannak itt, ennyien hátul még nem álltak. Szeretettel köszöntöm Krisztiánt. Imád Nagyváradra járni, harmadjára van már itt. 2009-ben és 2014-ben is járt Váradon a Törzsasztal vendégeként. Kezdem is rögtön a 2009-es találkozókkal, akkor arról beszélgettünk, hogy a Pletykaanyu című könyved kapcsán mindenféle botrányok következtek, percek is. Mi történt azután?

GreCsó Krisztián (▼): És én is köszönöm, hogy ilyen sokan eljöttek. Nagyon jólesik, hogy ilyen sokan együtt lehetünk. A Pletykaanyu az én első novelláskötetem volt, még egyetemista voltam és megfelelően lelkes. A megfelelően lelkes azt jelenti, hogy a kamaszkori elszakadások és a kamaszkori énkeresés közben nagyon elrugaszkodtam attól a falutól, ami az enyém volt, és attól a világtól is, ami az enyém volt, attól a nyelvtől, sőt attól a paraszti hagyománytól is. És amikor ott találtam magam a semmiben sok év után, a marhanagy kamasz-akarásommal és az örületes eredetiséggel, eközben megjelent két verseskötetem, de még sosem találkoztam emberrel, aki olvasta volna valamelyiket is, tehát nagy sikere volt mind a kettőnek. És a kudarcok után, meg egyáltalán, gyökértelenül, egyszer csak észrevettem, van énnekem gyökerem, jövök én valahonnan, ismerek egy világot úgy, ahogy azt egy bennszülött ismerheti. A bennszülöttet azért mondom így, mert az etnográfussal szembeállítva, nem kívülről ránézve. És akkor ebben a nagy hazatalálási folyamatban estem át a ló túloldalára: úgy gondoltam, ha én hazamegyek és körbenézek ott ezzel a kicsit külső szemmel már, de úgy, mint aki ott nőtt föl, belülről ismeri a viszonyokat, akkor én ezt igazán fölfejtetem. De ha fölfejttem, akkor annak úgy kell lenni, ahogy az a valóságban volt. Ha az agronómus daueroltatja a haját férfiember létére, akkor a szövegben is az agronómus daueroltatja. Az inszeminátor is daueroltathatta volna, tehát édes mind-

egy, hogy melyik, de én ragaszkodtam hozzá, hogy az úgy legyen. Egy kis közösségben ezt a közösség tagjai nem irodalmi szöveggé váltak meg, hanem nettó árulásként, tehát úgy érezték, én megalázom, kipletykálom őket. Az volt benne az igazán különös, hogy a pletyka úgy működik, mint a titok. A titok nem azért titok, mert nem tudja senki, hanem mert mindenki tudja, hogy titok. Ugyanez van a pletykával, sejthető, hogy az információ javarésze nem igaz, sejtethető, hogy csak bizonyos része talál be. Nem is azért mondjuk először. A pletykát legtöbbször úgy kezdjük: hallottad, hogy... Ez a hallottad, hogy... azt jelenti, hogy én hallottam, te meg nem. Vagyis én tájékozottabb, fontosabb, naprakészebb vagyok. Az egész egy ilyen kommunikáció. Ezt nem szokás, vagy nem lehet leírni, nem lehet vele mit kezdeni. Nincsen semmi különös ebben a történetben, nagyjából a magyar irodalomtörténet ezer ilyen sztorit ismer. Az erdélyi magyar irodalom is sokat. Minden olyan szerző, aki kis helyről jön, és a kis közösségből az alakokat bedolgozza, ott bizony megkapja a magáét. A kedvenc történetem ez ügyben, és ez tényleg megtörtént, Féja Géza Viharsarok című szociográfiája kapcsán volt. Féja Gézát nyolc városban perelték a Viharsarok után.

Az a különbség, hogy az szociográfia, tehát azt állította, hogy amit leír, az igaz, rengeteg adat népeességről, minden egyébről és utána történetek. És az én szülővárosomról is azt írja Féja – ezért a város hosszan perelte egyébként –, hogy bement délelőtt 11-kor a levéltárba, tárva-nyitva találta az ajtót, nem volt sehol a levéltáros. Körbenézett, egy darabig várt, kiment az utcára, és az első arra járó megkérdezte: hát hol van a levéltáros? Ő, 11-kor már rég a kocsmában iszik, a Petőfiben. Hetven évvel később bementem abba a levéltárba, tárva-nyitva volt az ajtó. Az irodalom végtelenül hasznos tudomány, nálunk az Alföldön rengeteg minden változik, bementem a Petőfibe, és igen, ott ült a levéltáros, nem viccelek, tényleg. Egyébként minden kérdésemre tudott válaszolni. Felkészült, nagyszerű levéltáros volt.

■ *Amúgy milyen a könyv utótörténete?*

▼ Szélsőséges reakciók vannak azóta is. Mondjuk, simán megkérnek arra, hogy írjam meg a szomszédot vagy akárkit, mert rosszban vannak. Még most is van egy ilyen boszszúszöveg jellege a dolognak. Másfelől meg, furcsa lenne nem megemlíteni, hogy tavaly augusztusban díszpolgárrá lettem. Ez kicsit furcsa kettősség. Bevallom őszintén, mikor az első békítettő tárgyaláson ültünk 15 évvel ezelőtt, hat család perelt fejenként egymillió-kétszázezer forint kártérítésre becsületsértésért, s ha akkor nekem valaki azt mondja: édes fiam, 15 év múlva díszpolgárrá avatnak, biztos kiröhögöm. Mindenesetre újra vannak már Szegváron is találkozó, és olyan is elhangzott, hogy: „hát én meg mér nem vagyok benne, én érdemes lettem volna rá”. De azért alapvetően lehettem volna óvatosabb, meg lehettem volna tekintettel embereknek a halálhoz való viszonyára, vagy a szeretteihez való viszonyára. Elég kegyetlenül bántam azokkal az ügyekkel, amiket én megkaptam, de úgy éreztem, hogy olyan csodát, amit az élet tud, meg azt a rengeteg édes bolondságot, amit a faluban tapasztaltam, azt úgy kell megírni, ahogy.

■ *A Harminc év napsütésben többször visszatérsz, ha nem is a Pletykaanyura, hanem azokra a helyzetekre, amelyek mostanában adódnak, hogy meghívják kocsmába, büszkének rád, imádják, hogy ott vagy, hogy hazajársz, tehát visszafogadtak. Iskolába hívnak rendezvényre, újra szeretnek.*

▼ Egy közösségnek akkor lehetek újra a része, ha a közösség tereiben ott vagyok, meg ha érdekel engem, hogy mi történik. Ez az egyik. A másik, hogy tíz vagy tizenöt évvel ezelőtt a falu egy koherens világ volt. Aki ott született és megtalálta a számítását, az egész életében ott, abban az univerzumban tudta magát biztonságban. Ugyanennek a falunak ma úgy 30-40 százaléka ingázik Németország és Anglia és akármi között. Ugyanez a falu most az ünnepnapokon van együtt. Abban a pillanatban, amikor a hétköznapjaik másutt telnek, más normák szerint, és a két világ között úgy járkálsz, hogy egyikben sem vagy otthon, mindig idegen vagy. Mert egy idő után azt veszed észre, hogy eltelt három év rajtad Londonban, és már ez sem a tiéd, ami a tiéd volt. És én nem vagyok attól boldog, hogy így összetört a falu közössége, sőt, ez engem bánt. De az biztos, hogy az én szerepemet, meg az én kényszeremet, az én idegenségeimet sokkal jobban értik ma, sajnós.

■ *Miért?*

▼ Mert ugyanezt éljük át. Ugyanígy világok között ingáznak. Az a természetesség, hogy egy világ úgy az enyém, hogy mindenestül ismerem, annak minden szereplőjét, minden szabályát tudom; tudom, hogy kinek mit illik mondani – ez az otthonosság elveszett. Bezártak a kocsmák. Az mindennek a vége, ha bezár a kocsmák. És ebben a helyzetben odaülnek hozzám emberek, és megkérdeznek erről, meg beszélnek a saját

dolgukról, meg mesélnek arról, hogy milyen érzés két-három napot itthon lenni csak. És akkor ez hogy van, én ezt hogy dolgoztam föl, hogy találtam meg az otthonomat ott, ahol megtaláltam, megtaláltam-e. És ezek nehéz feladatok egy olyan helyzetben, amikor, mondjuk, valaki egyáltalán nem akarja ezt, boldogulna szívesen ott, ahol a szülei meg a nagyszülei boldogultak. Nem tudom, ha ma születne egy hasonló szöveg, akkor van-e még olyan közösségi háló, hogy ez úgy elterjedhetne, mint tizenöt éve.

■ *Erre még visszatérünk, hiszen a Harminc év napsütés című új könyved sok esetben tér vissza erre, hogy itthon se, meg otthon se. A te esetedben folyamatosan keresed az itthont, meg az ott-hont. De még szeretnék néhány olyan dolgot kérdezni tőled, ami nem a könyvhöz kapcsolódik, viszont, majdhogynem azt mondtam, köztudott. Te az öcséddel szoros kapcsolatban vagy, a Harminc év napsütésben is előkerül szép történetekben. Sok közös estetek van, ő táncművész, te pedig zenélsz. Nem tudom, hogy működik, még nem láttam ezeket az esteket.*

▼ Csak felolvasok. A zenélést az énekelt versben tartom fontosnak. Hogy a versnek legyen újra valami médiuma. A verseskötet közepesen népszerű dolog Magyarországon. Nemrég mondtam a kiadómban, hogy újra írok verseket, és még soha olyan szomorúak az igazgatók nem voltak, mint akkor. A verseskötet nem egy eladható tárgy. De a fióknak mégse lehet írni. És ugyanúgy, ahogy a slamben megtalálták magukat a fiatalok, ami a költőverseny hagyományát idézi fel, alkalmi költészet, amelyet maga a szerző ad elő, ugyanúgy egy picit úgy éreztük, visszajön divatba az énekelt vers. Egyetemista koromban odavoltam Sebőék énekelt vers lemezéért, mindig figyelemmel követtem, ki hogyan nyúl a vershez. Hogy Hobo a blues felől közelít a vershez, Bródy honnan közelít, Cseh Tamás honnan, sokféle út volt. És ebbe is bekapcsolódtam, de szigorúan az énekelt vers hagyomány felől. Soha nem úgy, hogy egyszer csak a *Guantanamerát* elénekeljem.

Az öcsém kortárs koreográfus, balett-táncos és pedagógus, tanít is táncot. Egy egyszerű koreográfia szerint dolgozunk: én felolvasok egy szöveget, mindig váltogatom, és két dzsessz-zenész meg ő válaszolnak azokra az impressziókra, amit a szövegtől kapnak. Minden este más, mert egy impro-

vizatív válasz érkezik ott, akkor, illetve van egy szöveg, a nyitószöveg, ami mindig ugyanaz, mert az segít a közönségnek megérteni, hogy ez a dialógus micsoda valójában. Ezt csináljuk együtt. Az irodalmat színházi térbe hozza, ami fontos, hogy közösségi élménnyé válhasson, mert amúgy egy magányos befogadás.

Az öcsém nagyon elvarázsolta, édes figura, édesanyánknak először nagyon nehéz volt szegénynek a dolga velünk faluhelyen. Ugye, kérdezték tőle, mivel foglalkoznak a gyerekei. Ugye, az egyik író, a másik balett-táncos. Kérdezték szegényt: normális nincs-e véletlenül?

■ *Nem tudom, ismerik-e azt az írózene-kart, amelyiknek Rájátszás a neve? Az interneten, a Youtube-on több változatban meg lehet nézni, nagyon izgalmas. Sokan azt gondolják, ez olyan pótcselekvés, ami az írók népszerűsítését szolgálja. Majd te megmondod, hogy az-e.*

▼ Ebben kortárs dalszerzők, általában zenekarok frontemberei és kortárs írók, költők dolgoznak együtt. Egyébként ebben sincsen semmi újdonság, mert mikor Sebőék a táncházmozgalmat elindították, és párhuzamosan az énekelt verseket is ezzel együtt, a népzene felől közelítették a kortárs költészethez, Nagy Lászlóhoz, Féjához, Weöres Sándorhoz, akkor ők bevonták ezeket a költőket. Ez a generáció eljárt a táncházmozgalomba, ott ők énekeltek együtt, szavaltak együtt, minden táncház előtt irodalmi est volt. Bevallom, én

egyszer megkérdeztem Sebőt: Hogy létezik, hogy táncházz előtt tudtok irodalmi estet tartani? Én néptáncos voltam, azért mondhatom ezt. Tizenöt évig néptáncos voltam. És, mondom neki, lehet, hogy én jártam nagyon másik közegbe, de ahol én voltam néptáncos, ott tűzzel-vassal se lehetett volna a táncosokat egy irodalmi estre becsábítani. Azt mondta Sebő mosolyogva: Tudod, megmondtuk nekik, ha nem ülnek be, akkor utána nem húzunk népzene-t. Ő, mondom, milyen szelíd erőszak. Én ebben hiszek, és abban is, hogy ráadásul a zene olyan kabátot ad a versekre, meg egy olyan segítő, értelmező közeget, amivel sokaknak sikerül olyan verseket is élménnyé tennünk, amit egyébként nem tudnának kinyitni, mert túl kemény dió. Segít az értelmezésben, befogadásban, ezért csinálom nagy örömmel.

■ *Ez egy állandó zenekar, vagy változtok? Úgy emlékszem, változó az összetétel.*

▼ *Vannak cserék, meg vannak változások. A zenészek közül van a Beck Zoltán a 30Y-ból, Kollár Klemencz Laci a Kistehénből, Egyedi Péter az Óriásból, Szűcs Krisztián a Heaven Street Sevenből. Ők a zenészek. És akkor az írók: Háy János, Erdős Virág, Kemény István, Szálinger Balázs.*

■ *Nagyon furcsa szerepek ezek. Vannak nagyon visszafogott emberek, akiket, például Kemény Istvánt, azt hiszem, nem a hangszerhez való értés visz oda.*

▼ *Hát a Kemény nem egy szólógitáros, való igaz. De az nagyon szép, hogy egy félénk ember egy nagy színpadon milyen hatással van. Nagyon visszahúzódó ember, aki eszméletlenül nagy költő. Elmotyog egy nagy verset – borzalmasan rosszul – egy nagy színpadon, és tombolnak az emberek. Minden erődöt bele kell adnod, hogy egyáltalán értsd, amit mond, és ahogy ezt a plusz energiát hozzáteszed, egyszer csak összeáll a vers.*

■ *Vida Gábor mondta itt pár hete az új könyvéről: igen, ezek önéletrajzi írások, de amit leírok, fikciót válik. Egyetértesz ezzel?*

▼ *Sőt. Azt kell mondjam, én nagyon szerettem volna, ha sok dolog így történik meg, ahogy ezt én elképzeltem, és*

ahogy én emlékezni vágyom. De hát természetesen a kisagyam egy része tudja, hogy ezek nem föltétlenül így történtek, másfelől az emlékezés nagyon különös dolog, különösen írónak át az ügyek. Ahhoz képest is, hogy mikor melyik szereplőhöz állunk közelebb. Ugye, annak az igazsága kerül új fénytörésbe. Azon túl az emlékezésnek fontos része a felejtés, különben nem tudnánk magunkat egybetartani. Bizonyos dolgok meg le lesznek fátyolozva; először csak előzékenyen, azért, hogy a sebtől távol tartsuk, utána meg egyszer csak valóban elfelejtődik, és az is működik, tényleg lehet tudat alá taszítani. Ezen túl működik annak a hagyománya, hogy szeretünk legalább mikrotörténetekben hősök lenni, ezért a történetek elkezdnek izmosodni, színesedni, elkezdnek vastagodni, vékonyodni bizonyos helyeken. Sokszor az, ahogy kiszínezzük, jellemzőbb a történetre, mint maga a történet. Ezért, ha azt elveszük belőle, akkor épp a saját funkcióját nem adja meg a történet. Mert, ugye, mi a funkciója? Az, hogy amikor elmeséljük, akkor akiről meséljük, azt szeretnénk magunk között tudni. A történetmesélésnek a családi mítoszképzés a legfontosabb funkciója. Nem lehet leírni, hogy a nagymama kendős volt, alacsony, jószívű. Hát az semmit se jelent. Az, hogy mi volt a jellemző története, és azt hogyan színezte és kanyarintotta, és milyen huncutul nevetett a közepébe bele, az már egy generátor, ami visszahozza. Én egyszer nagyapám egy kedves történetének utánamentem,

és úgy elszégyelltem magam, hogy soha többet azóta ilyen nem csinállok, nincs is értelme.

■ *Elmondhatod?*

▼ *Persze. Akkor kerültem Pestre, 2006-ban. Bitang rosszul éreztem magam, próbáltam kapaszkodókat keresni. Kolbásoztam a városban, mit csináljak, mit csináljak, és gondoltam, utánajárok egy történetnek. Nagyapámnak fontos és kedves története volt, hogy az ötvenes években Budapesten volt állványozó munkás. Egyik éjjel a Pillangó utcai munkásszállóról elviszik egy Volgával. Az Andrássy út felé tartanak. Ő borzalmasan izgul, hogy az Andrássy út 60-ba viszik. De nem. Megállnak a Hősök terén. Akkor lesz Titóból láncos kutya, az ötvenes évek elején vagyunk, fel kell állványozni a jugoszláv nagykövetséget, hogy a jugoszláv elvtársak elől eltakarják a kilátást a Hősök terére. A történet fontos része volt, és ezt mindig hangsúlyozta, hogy mindezt egyedül. Hogy ő azt ott hősieen fölállványozta, hogy neki az élete függött rajta, és azt fölállványozta. Most az a szerb nagykövetség egy nagy, sarki épület. No, az biztos, hogy ő azt egyedül nem állványozta föl. Hogy többen, az lehetséges, mármint hogy az megtörtént. Abból jegyeztem meg a történetet, és arra tudok visszaemlékezni, *ahogy* hangsúlyozza, nem magára a történetre. Nyilván innentől kezdve nagyon érdekesen működik ez, és Vidánál is az a nagy kockázat lesz, hogy ha valami ennyire azzal a hitellel íródik, hogy ő mint Vida, tehát ott áll a Gábor mögötte, akkor az emlékezést átalakíthatja. Én így jártam a *Mellettem elférsz-szel*. A családtagjaim képesek úgy emlékezni rá, hogy úgy történt, mint ahogy a regényben van. Az öcsém arra is emlékszik, hogy hol állt adott helyzetekben. És akkor mondom neki: Zoli, hát ezt én találtam ki, ez fikció, soha ilyen nem történt. Látnád azt a sértettséget, hogy az ő érintettségét megkérdőjelezem. És akkor erre lehet mondani, vagy mondhatják: mert hazudni akar? Nem, erről egyáltalán nincsen szó. Tényleg így íródik át. Száz éve született Szabó Magda, van róla tárlat a PIM-ben, elhívtak, legyen egy tárlatvezetés. Nagyon vicces, hogy megpróbáltak az önéletrajza egy-két dolgának utánamenni. Milyen szép életmű, ami elindul úgy, hogy azt állítja magáról, ezek regények – *Őkút, Régimódi történet* –, csak vannak családi alapjaik. Majd eljut a *Für Eliség*, ami fiktívebb, mint bármelyik könyve. Konkrétan trianoni árva*

hugicát fikcionál magának. És akkor bejön az olvasó, akinek a döbbsent arcán az van, hogy megpróbálja összerakni, hogy Cili kikből gyúródhatott össze, hiszen nem érti. Akkor hogy lehet, hogy az író az állította, ez önéletrajz? Az én olvasatomban úgy, hogy azzá lett, amit írt. Az egész élete örökké alapanyag volt, és a végére már ő maga lett az. Az alanyi szerzőknél ilyen veszély mindig van.

■ *Nagyon szép, amit most mondtál. Mert ez olyan írói munka, amiben a szerző önmagát alkotja meg egy folyómat végén.*

▼ *És el is veszíti. Azért az elég nagy kockázat, hogy elhiszi, ő az, amit ír. Az is kockázatos ügy. Na, most, amikor az új könyvem bemutatója volt, odajött hozzám egy hölgy, hogy neki mennyire végtelenül fontos, mennyi erőt ad az első ciklus, a *Nyarak a nagyival*, amelyben az elbeszélő minden évben egyszer elszökik a nagymamájával valahova nyaralni. És neki az végtelen sok erőt ad az unokájával való viszony problematikuságában. Mit mondhattam volna? Hogy soha az életben nem vitt el a nagymamám nyaralni? Miért mondtam volna ezt? Ő nagyon örült. Én nagyon szerettem volna, ha az lehetséges, és az a vicces helyzet áll elő, különösen mióta elmúltam negyven, azóta sajnos rossz változások mennek végbe az életemben.*

■ *Ne nézz hátra.*

▼ *Igen. Az egészség is változik, mindenféle változik. De ilyen megható-*

dós lettem, amivel nem tudok mit kezdeni. Képes vagyok meghatódni olyan történeten, ami sosem történt meg. A múltkor édes volt, odajött egy olvasó, és azt mondta, szerinte ha ez fikció tényleg, akkor az a helyzet, hogy B₁-vitamin-hiányom van. Ez is egy megközelítés. És ez végül is se nem csalás, se nem önáltatás, hanem tényleg, a történetek természetéhez való viszony, ahogy az emberi természetéhez való viszony is, hiszen annyi szeretet meg gyűlölet van bennünk egy személy iránt folyamatosan, és állandóan parázslík mind a kettő, mégis: nem lehet nélküle lenni. Valahogy így van ez, impulzív, kétoldalú dolgok.

■ *Na, most akkor helyben vagyunk, mert a könyved jelentős része az apa-fiú viszony fájdalma, érthetlensége. Ebben a kontextusban, amiben beállítottad ezeket a történeteket meg ezeket a figurákat, az is érdekelne, ez mennyire fiktív, és mennyire valós történetekből indul el. Az biztos, hogy itt az apának és a fiúnak elszámolnivalója van egymással.*

▼ Teljesen igaz. Hogyha én úgy állítom be a saját életemet, pályakezdésemet, meg egyáltalán, az indulásomat, hogy abszolút a népi írói vonalra koncentrálok, akkor egy picit hazudok, mert azok a népi írók, akik tényleg maguk fedezték fel, hogy van egy másik világ azon túl, amelybe ők beleszülettek, azok végtelenül nagy harcot vívtak meg. Mondjuk Sinka, aki tényleg egy pásztorgyerek. És rendesen az analfabétizmussal küzd, amikor kiderül, hogy közben elképesztő módon mennek a mondatok a fejében. Nekünk az öcsémmel ott volt az édesapánk, aki másról sem tudósított már magával a jelenlétével is, mint hogy van egy másik világ ezen túl. És az, hogy ő a saját ambícióit, vágyait félvállról vette, az nekünk nagy figyelmeztetés volt. Én az ő életén keresztül, az ő sorsán és kudarcaim keresztül már rögtön kiskamaszként megtanulhattam, hogy ezek a bizonyos ambíciók addig áldásosak, és addig löknek előre, amíg hajlandó vagy szolgálni őket. Amíg alázatosan gondozod a saját lelkedet. Ha azt mondom, hogy nem, én ezekről lemondok, köszönöm szépen, abban a pillanatban átokká válnak. Apám egy színes figura volt. Kisgyerekként rögtön kiszúrhattam, hogy vele valami nincs rendben. Könyékig érő lila haja volt, hamar észre lehetett venni, hogy nem úgy néz ki, mint a többiek apukája. Ez azért elég egyértelmű jel volt. Hippi volt, akkoriban úgy nevezték a lázadásnak ezt a formáját. A lila

haját pedig konkrétan hagymával érte el. Azzal színezték a hajukat. Feketéslila lett tőle. Örületesen démoni volt. Nagyon fura ruhákban jártak. Természetesen gitározott, rocker volt. Úgy állította be magát sokszor, hogy ő milyen vad zenét játszott. Utólag megtudtam, hogy Bee Gees-rajongó volt. Hát azért az nem egy Rolling Stones, de mindegy. Szavalóversenyekre is járt.

■ *Egyik könyvedben megjelenik, hogy nyitott ablaknál József Attilát szavaló üvöltve. Az emberek meg jönnek haza az aratásból.*

▼ A kasztrendszer nagyon szigorú dolog a faluban. Ha te a részeges Grecsó fia vagy, akkor az vagy, nincs mese. Ráadásul apánk ezekkel az örületeivel a falu bolondja címet is birtokolta, ami azért egy tisztesség. Az nem úgy van, hogy csak kinevetjük, hanem csodáljuk is. Tudjuk, hogy valamit tud, amit mi nem. És közben nevetünk is rajta. Ez a pozíció volt. Énrám nem illett ez a kabát, abszolút nem tudtam vele mit kezdeni, mert én megfigyelő alkat vagyok. Az öcsém az első pillanattól kezdve ezeket a konfliktusokat kereste és meg is találta. Ő rögtön beletalált ebbe a szerepbe. Én a *Pletykaanyunál* értem őt utol a falu bolondja helyzetben. És azon túl, hogy ezt a leckét megkaptuk édesapámtól, azon túl sajnos a kudarcát is látnunk kellett. Ennek a lemondásnak a kudarcát. És az a szép feladat vár ránk, az öcsémre is, hogy meg kell tudni neki bocsátani, amiért elpazarolta magát. És ez egy szép, erős és nagy játszma. És

nagyon egymásra utal bennünket az öcsémmel, hogy segítünk ebben egymást. Mindenesetre nem véletlenül nem írtam aparegényt eddig, meg azért tűnik fel ilyen szilánkosan, mert ezt a munkát előtte kell elvégezni, addig nem lehet hozzányúlni semmilyen módon íróilag ehhez a dologhoz.

■ *Van még egy fontos vonatkozása ennek az apa-fiú viszonynak, és pedig: elhagyni ezt, elmenni innen. Ő is ezzel próbálkozik, de csak fejben. A fiú viszont meglépi. És ez bátor dolog. Az elején beszéltél arról, hogy a mai, nem tudom, mennyire fiatal emberek elhagyják a falut, és távoli országba mennek. Az már nagy bátorság. A te idődben az volt nagy bátorság, amit te csináltál. Hogy otthagytad a falut – tulajdonképpen a semmiért. Nem is tudom, hogy a könyvedbeli apának a viszonyáról vagy a valóságos édesapádnak a viszonyáról beszélsz.*

▼ Az öcsém gyakran emlegeti, akármikor rossz jegyet kapunk, apám mindig nevetett, és azt mondta: nem baj, legalább ti is itt maradtok majd velem a fóliasátorban, és nem lesz akkor semmi gond. Ugyanis az, hogy ottmaradni, az számára a kudarcot jelentette, és ezért számunkra rögtön az első pillanattól kezdve világos lett, hogy ez a világ azokat a vágyakat semmilyen módon nem tudja kielégíteni vagy szolgálni, amikre mi vágyunk, amerre menni szeretnénk. Ez bennem azért okoz végtelen nagy törést, mert én imádtam azt a falut, most is nagyon szeretem. Minden természetes rutinom, ahogy a pénzzel bánok, ahogy a világot alakítom magam körül, az még mindig az a parasztfiú, az a katolikus parasztyerek. A katolikusság fontos benne, az is egy világkép. Ugye, akár reformátusban, akár katolikusban nőttek fel, tudják jól, hogy milyen különbségek ezek. Úgy fogalmaznám, hogy a nagymamám hatása volt ez, mert ő volt a család közepe. Abból is a bencés. Ez a bencés látásmód.

■ *A Juszti?*

▼ Igen, Juszti. A vendégszeretettel, a munka szentségével és a tudás szentségével. Na, most ez rendben is lenne, hogyha én nem egy más világban élném a hétköznapjaimat. És kelene valamibe betörnem. Betörtem már, nem azt mondom, 42 évesen hogyne törtem volna be, csak amikor látom a homogenitást, akkor olyan irigy vagyok. Mondjuk, az

unokatesóm a gyógyszerész a faluban, ott született, ott nőtt föl, mindenkit ismer, mindenki fél tőle, és ő imádja, hogy mindenki fél tőle. Hihetetlen tekintélye van, rettegve kérik a gyógyszert, és ő maga, nem is tudom, a létnek az önazonossága. Hogy ő az, ami. A gyökereiből kinőtt fa egészségesen, és én ezt olyan irigyen szemlélem. Mert én, ugye, ezek között a világok között, ezeket kicsit mindenütt idegenül élem meg. Az elmenetel egy ilyen rögtön kötelező helyzet, amit az apám generált. Hogy a minimális elvárás: el kell menni.

■ *Az összes könyvedet olvastam, mindenütt dominál a humor. Nem azt mondom, hogy itt hiányozna, de az irónia, azt hiszem, igen. Na, most itt a Kémlelő című novella. A fiú fölviszi az apát Budapestre. Plázába akarja vinni. Gyönyörű történet, tényleg megrendül tőle az ember. És itt van humor is.*

▼ Ne haragudj, fölolvadni nem tudom, azok között a novellák között van, amihez sajnos már hangosan nem tudok hozzáférni. Egyszerűen nem tudom felolvasni. És azt a röhejt meg nem bírom elviselni, hogy én meghatódom magamon. Nem lehet. Mindenesetre az alapja egy valóságos történet. Egy olyan helyzet, amikor egy ember évtizedek óta nem törődik a külvilággal, fogalma sincs, hogy '90 óta merre tart körülötte az élet. És ha egyáltalán nem önmagával van elfoglalva, akkor csak a növényekkel folytat dialógust, csak az érdeklí, egy ilyen belső élet zajlik. És hát, ugye, szerettem volna bevonni, szerettem volna, ha beszélgetünk, meg szeret-

tem volna kicsit kinyitni, kimozdítani, és valóban elvittem egy ilyen helyre. És ő dacosan azt ismételte, nem értette, mi az a pláza. És mondom végül mérgesen, hát egy bolt. Most tényleg egy boltba viszem őt? Ez komoly? Mondom, nagyon nagy bolt. De hogy ő bármekkora boltot el tud ám képzelni. De ez még annál is nagyobb, amit el tudsz képzelni. És ebben a gyermekded versengésben, szópárbajban érkeztünk meg, és hát kiderült, hogy azért akármekkora nem tud elképzelni. És hát akkor hangzik el az a mondat, amit aztán anyám gyakran idézett: „Úristen, menjünk innen, itt látszik rajtunk, hogy parasztok vagyunk.”

■ *Beszéljünk a nőkről, ennek a könyvnek az asszonyhőseiről, mert rettenetesen erősek. Ha megengeded, Juszti mamát a legvégére hagyom. Azzal szeretném befejezni, közben a fejemben szerkesztettem a beszélgetésünknek a végét. Tehát a nők. Ugye, azt tudjuk, hogy az apa hogy viszonyul, elmenni, maradni, igazából tehetsége lenne, de ereje nincs arra, hogy váltson, és a fiú az, aki ezt megteszi, helyette is. De ott van az anya, aki szintén erős alakja ezeknek a történeteknek, illetve a családnak. Mint minden igazán komoly családban, az anyaszerep borzasztóan fontos. A te viszonyod a valóságos és a kreált anyához milyen?*

▼ Megint Szabó Magda jut eszembe, bocsánat, hogy annyit emlegetem, csak most volt a tárlatvezetés. Amikor azt próbáltam megfogalmazni, hogy mi az, amit ő tud, mások nem, és mi az, amiben nagyon csodálatos, akkor az szaladt ki véletlenül a számon, félig-meddig tudatosan csak, hogy az az igazi nagy csoda, amikor nem valami nagy tragédiát vagy nagy drámát kell megfogni, még csak nem is valami nagy hőst, vagy nagy kudarcot, hanem van egy szép személyiség, egy szép ember, aki tisztességes, és akivel mikrodrámák történnek. De jelen van, hűséggel, a legnagyobb szeretettel. Nézzük meg ezeket a hétköznapi, egyszerű dolgokat és arról írni valamit, és azoknak az embereknek, anélkül hogy túlhúznád, vagy túl romantikussá, túl sziruposá csinálnád, mégis megnézni a helytállásait, a jelenlétüket. Ezt tudta Szabó Magda úgy, hogy ezek az asszonyok, az ő létező női karakterei nem azért voltak nagyon megfoghatók, mert, mondjuk, belebolondultak a gyászba, és valami örület történik velük, mint egy Németh László női karakterrel. Éppen ellenkezőleg: nagyon hétköznapi, mégse lehet összekeverni. Az elején, amikor még én is

ilyen mágikus realizmus felé táncolgattam, és kérdezték, hogy az anyukámról miért írok olyan keveset, azt mondtam, azért, mert minden rendben van vele. Szeretett világéletemben, én is szerettem, minden csodálatos, hát mit írok róla? És most rájöttem, ettől szép. Az egyik barátom a múltkor úgy dicsért meg, hogy nem is tudta, hogy megdicsér. És olyan jólesett. A feleségével beszélgettek, és kérdezte a felesége a fülem hallatára, hogy – lehoztam az *ÉS-ben* egy prózarészletemet, egy évben egyszer szoktam magam lehozni – miről szól az az egész kolumnás részlet? A srác elgondolkodott, majd azt mondta: hát arról, hogy elpirul a lány. A feleség visszakérdez: erről szól egy egész oldal? Mondta: igen. És olyan büszke voltam. Nekem kell felnőni ahhoz, hogy ezeket el tudjam mesélni róluk, hogy ezeket el lehessen mesélni, miközben nagyon karakteres női alakok is vannak, akik között voltam, ugye, a két nagymama radikálisan különböző volt. Az én édesanyám édesanyja is rengeteg történetet adott nekem. Sosem láttam még ilyen impulzív személyiséget, mint ő. Regénybe illő módon tudta manipulálni az embereket. Ennyi rossz tulajdonságot sem láttam még, hogy a Jóisten egy embernek valahogy összeszedett volna így külön. Nyilván az ember nem tud mást tenni, mint szeretjük egymást, igyekszünk, de ő nagyon különös asszony volt, gyakran előkerül egyébként a *Mellettem elférszben*, még akarok is vele foglalkozni. Írtam egy színdarabot, az volt a címe, hogy *Cigányok*, a Katona József

Színházban játszották. Azt, hogy hogyan működik a gyűlölet és az irigység, ezek a dolgok hogy mennek belülről, azt én róla mintáztam. Utána kérdezték közönségtalálkozókön roma diákok, hogy honnan tudok én ilyen belső információkat arról, hogy hogy megy ez a romáknál. Mondtam, úgy, hogy nemcsak nálatok megy így, hanem nálunk is. És amikor anyukámék először eljöttek megnézni a darabot, aggódtam, mit fognak szólni, hiszen konkrétan mondatokat vettem át a nagymamától. Mit fognak szólni ahhoz, hogy „nem hoznak rá, csak ötezres koszorút, hát nem érdemli a tízezres koszorút, ugye”, ez volt, a koszorúnak az ára a lényeg, és meg kell jegyezni, hogy ki mennyiért hozott koszorút, és annyiért kell majd visszavinni, amikor annak a férje meghal. De pontosan annyiért. A virágos tudja, kinek kell visszavinni. Nézte anyu a darabot, először csak így előredőlt, aztán mikor konkrétan a mama mondatai voltak, teljesen. Nagyon sok mindent tanulhat ezekből az ember. Az élet végleteiről. A mamám valahogy különösen szerelmes a fiaiba, de nem tudja őket elég szigorúan fogni. Mindkét fia meghal ötvenéves kora előtt, mind a kettőt eltemeti. És utána mondja azt a mondatot, hogy inkább három lány, mint egy fiú, elég elkeseredetten. A *Mellettem-nél* nagyon érdekes visszajelzés volt, ahogy elolvasták. Két dolog volt fölkaparó. Az első, hogy a krízishelyzetekhez hogy viszonyulnak. Nem szabadott volna megírni ilyesmit, mondták. Én meg azt mondtam, hogy a felejtés első lépcsőfoka az, ha valakit elkezdünk idealizálni, glóriát rakunk a feje fölé, eltűnnek a tulajdonságai, kisimulnak a ráncai, tudják, mint a reparált fotókon régen. Mindenki teljesen egyforma volt, mert mindenkinek egyformára volt retusálva az arca. Pontosán úgy tűnünk el, ha eltűnnek a gyengeségeink, a valódi helyzeteink. S ezt elfogadták, aranyosak voltak. Hát egy szép mondat volt a nagynénemtől. Leült mellém: „Fiam, hát azért az nagyon nem szép dolog, én olvastam ezt a könyvet, hát aki rólam van mintázva, azt írod benne, hogy a vőlegény ott alszik az esküvő előtt, hát azért ez nem szép dolog.” És akkor ültem, vert helyzetben, mit lehet ilyenkor mondani, bólogattam, nem szóltam semmit. Ugye, azt nem mondhattam, hogy de én emlékszem rá, hogy ott aludt. Ezt nem lehet. Sőt, az a szomorú igazság, hogy egy másikra is emlékszem, aki ott aludt azelőtt. Azt végképp nem firtattam. És akkor még ott a központi figura, a nagymamám, a Juszti mamám, aki egy igazi család-

irányító típus. Aki képes összehangolni a generációk közötti szétartást, aki az egymásnak feszülő férfiakat kibékíti, egybetartja ezt a családot.

■ *Folytassuk róla a végén.*

▼ Jó. Folytassuk a végén. Azt hittem, ez a vége.

■ *Nem, nem. Felolvasnék egy mondatot a Kamaszok című novellából. Nem is egy teljes mondatot. „A teremtésben olyan magányos és kiszolgáltatott ember nincs, mint a szülő, akinek kamasz gyereke van.” Tehát nincs nála magányosabb, ugye?*

▼ Igen. Biztosan. Nekem még nincsen sajnós.

■ *Azért ezt magyarázzuk meg.*

▼ Nyilván a saját kamaszkoromból indultam ki, azt próbáltam meg végiggondolni, hogy is van ez a fajta kiszolgáltatottság. Falun nevelkedni sok szempontból hátrányos, egy szempontból lehet előnyös: ha az ember kollégiumba kerül, mert középiskolába kénytelen városba menni, akkor a kamaszkor kríziseinek jó részét a szülei megússzák, hiszen a kollégiumi nevelőtanárokon és a társain vezetődik le. Ezek a kamasz-krízisek kimaradnak, és én egy ilyen pillanatból indultam ki, amikor olyan honvágyam volt, hogy elfelejtettem, kamasz vagyok, és újra szerettem az anyukámat egy picit. És annak a csodáját idéztem föl ebben a szövegben, ahogy ő ennek örül.

■ *Hát erre akartam kitérni. Mert van egy olyan helyzet, amikor a fiú – te fogalmazol így, a kamaszszörny – egyszer csak hazamegy, és akkor ott történik egy nagyon-nagyon szép dolog.*

▼ Amikor apám ilyen idős volt, mint én vagyok most, akkor én már főiskolára jártam. Néha nehezemre esik belegondolni, hogy vajon most, a mostani idegrendszeremmel, türelmemmel hogy viselném, és hát remélem, mihamarabb lesz gyerekem, és akkor, ha jól számolok, nagyjából hatvanéves leszek, mikor érettségizik, kamaszodni jóval hamarabb fog. Én azt látom, hogy minden helyzet visszajön, mindent szépen visszakap az ember pontról pontra. Ha már csak magára a könyvre gondolok, arra a szituációra, hogy én ezt a bizonyos nagyapámat, akit Domosnak nevezek, hányszor nevettem ki azért, hogy írja az időjárást, tényleg kinevettem érte, mert, ugye, magában az a három-négy sor az azért nem mutatott olyan nagy dolognak, mint amilyennek később látszott a rengeteg füzet egyben.

■ *A nagyapa harmincegy éven keresztül írja az időjárást. Mindennap leírja, hogy süt a nap stb.*

▼ Egyben végigolvasva tényleg volt valami szakrális érzés, valami fölemelő abban, mintha visszakacsintana: látod, hogy mi értelme volt, látod, hogy mi van benne. Ráadásul az is kiderült a naplókól, hogy én mennyire kínoztam őt. Állandóan azzal gyötörtem, hogy vezessen már naplót, írja le a családot, írja le, hogy mit gondol.

■ *Szembesítetted.*

▼ Állandóan ezt mondtam neki, hogy ne az időjárást írja már, hanem ezeket. A harminc év alatt egyetlen mondat – ezt nem írtam bele a szövegbe, mert nem illett bele – kiszaladt belőle, amit már nem bírt benntartani. Ez a mondat az volt, hogy: „A mamának titkai vannak.”

■ *Gyönyörű.*

▼ Ismertem azt a férfit, aki a titka volt. De hogy ez az egy mondat kiszaladt, ez azt jelzi, hogy ő szerette volna leírni, amit gondol. Szeretett volna naplót vezetni, és nem elég, hogy nem mert, vagy a neveltetése, a habitusa nem engedte,

a szemérmessége nem engedte, ráadásul született egy olyan unokája, aki ezzel gyötri.

■ *Nem volt ez valami félelem is benne?*

▼ Dehogynem. Szerintem ő nem mert abba a tükörbe belenézni, amit a napló jelentett volna, hisz az a legkegyetlenebb tükör, amit a naplóvezetés jelent. Más volt a neveltetése. Szemérmes ember volt, nem merte. Na, most mennyi az esélye annak, hogy éppen neki egy ilyen unokája van? Amúgy nem szokták ezzel gyötörni a nagypapát, hogy vezessél már, papa, naplót. És hát egyfelől ez is biztosan vissza fogom kapni, ezt a gyötrést, és amire ki akartam lyukadni, hogy mesélte mindig – egy tanyán nőtt föl, Szegvár mellett a Tisza-parton – az élete részleteit, hogyan néztek ki a kulisszái, hogyan élt ő gyerekkorában. És én rengeteget kacagtam rajta, meg gúnyoltam, mert olyan volt, mintha egy skanzenről mesélt volna, annyira nem létező világ volt. És hát hála Istennek, a rendszerváltásnak és a digitális forradalomnak köszönhetően, az én gyerekkoromat ha mesélem most, az rendesen egy skanzen. Mindent visszakapok szépen. És állok elébe. Hátha jön egyszer.

■ *Van egy novellád, az a címe, hogy Apa főz. Meglepődsz vagy megbánódsz, ha azt mondom, ez egy kicsit Hét krajcár-os történet?*

▼ Egyáltalán nem. Nagy megtisztelésnek veszem, ha eszedbe jutott. Nekem nem jutott eszembe, de az egy

nagyszerű szöveg. Miért lenne az bántó? Lehet, hogy tudat alatt ott dolgozott.

■ *Azért is hoztam ezt most ide, mert szeretném, ha arról a paraszti világról beszélne, amiben az ember találkozik a szegénységgel meg a gazdagsággal is. A szegénység nem mindig szó szerinti, hiszen a fiú egyszer csak kap egy ilyen egyszemélyes, lábbal hajtható játékaútót. Hogyha szegények, akkor hogy lehet ilyen karácsonyi ajándék? De mégiscsak egy paraszti világban élünk, és nem lehet megkerülni Móríczt. Én azt mondom, a te világod, különösen ami a Harminc év napsütésben megjelenik, erősen kötődik Móríczt paraszti világához.*

▼ Hogyne, én ezt boldogan vállalom. Sokat igyekeztem is tanulni tőle. Konkrétan próbáltam jeleneteket újraírni, szituációkat megfogni, hogy hogyan festi le. Ugye, azt a technikát, hogy nem narratív szöveg, tehát ne azt tessék az elbeszélő szájába adni, hogy és akkor beleszeretett. Mutassa meg, szeressen bele. És akkor majd az olvasó: jaaa, beleszeretett? Ezt a mondatot majd az olvasó mondja ki. És ezeket a technikákat, hogy mondjuk a férfi-női viszonyban a hatalom hogy jelenik meg, hogyan udvarol egy ispán, és hogyan udvarol egy segéd-tanító, hogyan jelenik meg a kudarc, hogyan jelenik meg a visszautasítás, ezeket hogyan élük meg. Elképesztő dolgokat tud. Az életmű erre épül. Az egy szocialista irodalomeszmény, hogy a paraszttábrázolásra épülne. Nem is nagyon érti vagy érdeklő. Ott van a naplóban, hogy mi van, ha kiderül, hogy én nem is értek ehhez. Vagy hogy ki kell mennem megnézni egy istállót ahhoz, hogy le tudjam írni. Korábban is indul, 1907-ben már publikál a *Nyugatban*, s majd a húszas években indul a népirói mozgalom. Nem is egyértelmű az elején a viszonya a népi írókhoz, csak később lesz ez egy nagyon jó viszony. Neki a kisváros, a férfi és a nő, ez egy csodálatos terep. Ráadásul galád módon használja, a naplók óta azt is tudni, hogy, Magoss Olga Debrecenben volt a szeretője, és Olga leveleit szóról szóra beépíti az *Erdély*-trilógiába. Intertextusért nem kellett a szomszédba mennie.

■ *Janka szövegeit is, aki meg is sértődik ezen.*

▼ És később sokat siránkozik, hogy a színésznő feleségét nem tudja mintának használni, mert mindig színészkedik, és sose önmaga, nincs valódi énje.

■ *Meg nem is engedi.*

▼ Mindenesetre az valami egészen elképesztő, milyen izgalmas ez, hogy a vágyat például, a reményt, a szerelem előszobáját hogyan írja meg. Ezeket csodálatosan kezeli. Én azt remélem, hogy az új irodalomértés ezt helyreteszi, Móríczt a helyére kerül, és nem marad meg a bő gatyánál. Mondjuk, a *Rózsa Sándorba* például nagyon beletört a bicskája. Van egy játék is ezzel.

■ *Ezt mondd el, légy szíves.*

▼ *A Rózsa Sándor összevonja a szemöldökét az egyik része a Rózsa Sándor-nak.*

■ *A második.*

▼ A második, így van. Sajnos nem jó. És abban van egy fejezet, az a címe, hogy *A szegvári bál*. Hát én örült büszke vagyok erre. Ráadásul abban a kastélyban játszódik, a Károlyiak nyári rezidenciájában, amelyben az *Isten hozott* című regényem is. Amikor az *Isten hozott* játszódik, akkor az már egy szocialista nevelőotthon, nem a Károlyiak kastélya. Én azzal szórakoztam a *Jelmezbál* című prózakötetemben, ami inkább novel-láskötet, mint regény, hogy az utolsó fejezetben van a nevelőotthonnak egy igazgatónöje, aki azt állítja magáról, hogy az édesapja naplót vezetett, és abból a szövegből van egy csomó idézet. Ez konkrétan *A szegvári bál* szövege, abból van, és arra a kastélyra vonatkozik, amit ő akkor igazgat. Ezt a játékot az égedta világon senki

nem vette észre, de hát ez már csak ilyen, hogy játszunk, és örülünk neki. Amikor ez a kötetem már megjelent, egyszer sétáltunk a feleségemmel, és bementünk a kastélyba. És ott volt egy teszt, a volt tanító nénim adta ide, hogy töltsen ki. A negyedik kérdés az volt: Ki írta *A szegvári bál* című művet? Műként volt említve, pedig csak egy fejezet, de mindegy. A. – Sinka István; B. – Móricz Zsigmond; C. – Grecsó Krisztián; D. – Mittudoménkicsoda.

■ *Hány éves gyerekek voltak ezek?*

▼ A felső tagozatosok. Rólam már hallottak, ezért beikszeltek engem, hogy biztos én. És akkor megfordult a fejemben, hogy hát szegényeket nem hagyhatom cserben, ezért írtam egy *Szegvári bál* című szöveget, hogy jó legyen a válasz. Most már engem is be lehet ikszelni.

■ *Akkor így a vége felé Jusztai mamáról beszélj, aki legalább olyan erős alakja ezeknek a történeteknek, de előkerül korábban is regényedben.*

▼ Hogyne, a *Mellettem elférsz-nek* is a főhőse. Amikor hazavittem az első verseskötetemet 1996-ban, az volt a címe, hogy *Vízjelek a honvágyról*, akkor a nagymamám végtelenül boldog lett. Nem tudhatta, hogy: egy: nem lehet kapni; kettő: ha lehetne kapni, se venné meg a kutya se.

■ *Van benne néhány kényes kifejezés, enyhén szólva.*

▼ Cifrább versek is voltak benne. Az én nagymamám nagyon megörült. Bement a szobába, kinyitotta az ágyne-műtartót, az ágyne-műtartóban nálunk sose az ágyne-mű volt, hanem mindenféle titkos dolgok, kinyitotta és elővett belőle füzeteket, átíró tömböt, az egyik oldala sima volt, a másik oldala kockás, termelészövetkezetekben használták.

És elárult egy több évtizedes titkot, hogy ő egész életében írt titokban. Négy elemi végzett, törvénytelen gyerek volt, árva lány, a makói internátusban nőtt föl, onnan adták nevelőszülőkhöz, ami egy eufemizmus, mert nem nevelőszülőkhöz adták akkoriban a gyerekeket, szolgálni voltak, cselédek lettek azokban a családokban. Úgyhogy nem igazán volt az írásbeliség közelében. Azért merte elővenni az írásokat, mert visszafelé működött a logika: ha az ő tehetsége öröklődött, akkor talán neki is van. Írt két regényt, egy önéletrajzt és sok-sok verset. Én ezeket le is gépeltem, meg el is küldözgettem a *Szegvári Naplóba*. Kifejezetten tekintélyes lett idős korára, a Kinizsi-telepen ő volt az egyetlen vénasszony, aki publikált a *Szegvári Naplóban*. Különös ez a hihetetlen vonzódás az írásbeliséghez. Ezen túl volt az, hogy az ő életműve a család volt, és ez egy szép életmű lett. Ezért mondom, hogy nekem egy nő a példaképem, nekem ő a példaképem. Hát akkor ennyi. Köszönöm szépen.

*(Elhangzott 2018. február 2-án,
Nagyváradon,
az Illyés Gyula könyvesboltban.
Az írott változatot TÓTH HAJNAL
közreműködésével SZŰCS LÁSZLÓ
szerkesztette.)*